

Бранислав БУРБЕВ

Саша КИЦОШЕВ

Институт за географију ПМФ, Нови Сад

Међународно истраживање Баната *International Research of the Banat Region*

Извод: Рад је покушај да се одсликају могућности и тешкоће међународне сарадње у области географије. Географски институти из Новог Сада, Темисвара и Сегедина сложили су се да започну заједничко истраживање посвећено региону Баната. Циљ пројекта је да се испитају све географске особености читавог Баната. Садржину пројекта чине: рељеф, клима, воде, тло, биogeографија, становништво, привреда, насеља, туризам и заштита природе. Уочене специфичне тешкоће су: језик, извори података и проблеми мањина. Могућност превазилажења тешкоћа виде се у коришћењу енглеског као службеног језика, у проценама недостајућих података и у писању одвојених радова о проблемима мањина.

Кључне речи: Банат, међународни пројекат, географска монографија.

Abstract: The paper is an attempt to depict some possibilities and difficulties experienced at the beginning of the international cooperation in the field of geography. Departments for geography from Novi Sad, Temisoara and Szeged universities agreed to start a joint research project devoted to the Banat Region. The aim of the project is to scrutinize all geographic features of the entire Banat. Contents of the project are: relief, climate, water, soil, biogeography, population, economy, settlements, tourism and environment protection. Specific difficulties anticipated are: language, data sources, minority problems. Difficulties might be overcome using English as an official language, making estimates, and writing separate papers on minority problems.

Key words: Banat region, international project, geographic monography.

Данас се много говори о "Европи регија". Без обзира на низ негативних конотација које овај концепт има или може имати, о регијама ће се (према нашем познавању ситуације у савременој Европи) и даље говорити и све више писати. То не морамо бити ми, биће то неко други. Управо у ово време, наш део Европе привлачи велику пажњу политичке и научне јавности. Често смо сведоци неразумевања, погрешних интерпретација

и недовољног познавања ствари о овим крајевима. Како смо заједно са румунским колегама констатовали, крајње је време да и ми заједнички кажемо нешто о себи самима. До сада то није био случај услед потискивања оваквих тема из међународне сарадње.

На основу протокола о сарадњи новосадског, темишварског и сегединског универзитета, у јануару 1995. године одржан је у Темишвару састанак географских института (катедара) ових универзитета, на коме је договорена размена студената и професора, као размена публикација и чланака за публикување. Највише времена, међутим, посвећено је заједничком пројекту регионално географског изучавања Баната. Рад на овом пројекту изводио би се уз сарадњу са Катедром за географију Универзитета у Темишвару и Одељењем за економску географију Универзитета Јожеф Атила у Сегедину.

Елаборатом је предвиђено да пројекат траје три године и да финални резултат буде синтеза под насловом "Банат - регионално географска монографија". У међувремену, сваке године размењиваће се 2-4 сарадника у циљу прикупљања грађе, а на заједничким годишњим скуповима презентоваће се резултати истраживања. Договорено је десетак тема, које ће се изучавати у 1995. години. За сваку тему одређени су истраживачи (најмање по један са сваке катедре). Промоција почетка рада на пројекту забележена је у локалној штампи и на радио Темишвару у виду два интервјуа.

Циљ пројекта је комплексно географско проучавање читаве територије Баната, како југословенског, тако и румунског и мађарског дела. На тај начин јасније ће се сагледати многе физичкогеографске појаве и проблеми, изучиће се последице повлачења државне границе на привреду, развој популације и насеља, њихов развој у периодима међудржавне сарадње и периодима изолованости.

Садржај пројекта су сви географски аспекти Баната (рељеф, клима, воде, земљишта, биогеографске прилике, становништво, привреда, насеља, туризам и заштита животне средине) као јединствене природне целине. Све теме пројекта радиће упоредо румунска, мађарска и југословенска екипа уз сталну координацију. Координација ће се састојати у конципирању садржаја рада, избору истородних метода, размени документације и литературе, упознавању са резултатима истраживања и у заједничкој изради

закључних радова. Упоредо са физичкогеографским истраживањима радиће се истраживања друштвеногеографских аспекта овог простора на које у великој мери утиче државна граница. Превасходна пажња посвећена је утицају ове типичне вештачке линије на развој привреде, становништва и насеља. Она је пресекала низ комуникације, од којих су неке потпуно изгубиле функцију. Неки градови су остали без природног гравитационог простора, а села без оближњих центара. Многе привредне и непривредне активности су деградиране или су замрле. Контакти између суседних крајева су повремено замиралли, а касније добијали неке типично пограничне форме.

Координираним радом на овом пројекту у великој мери избегава се парцијално посматрање одвојених делова Баната који је јединствена природна целина. На тај начин сви физичко географски елементи ове регије сагледаће се у комплексу и са свим факторима и последицама. Њихов утицај на друштвено географске карактеристике биће посматран у сагласности са деловањем друштвених фактора који су се у сличном природном простору битно разликовали у румунском, југословенском и мађарском, делу Баната.

Комплексна географска истраживања су у Југославији веома ретка. На територији Војводине на тим пословима најдаље се отишло радом на пројекту Географске монографије војвођанских општина. Ипак, територије општина релативно су мале да би резултати проучавања давали неке генералне закључке. И проучавања румунског дела Банат, која су вршили румунски географи, имају такође углавном аналитички карактер. Рад на овом пројекту природни је наставак досадашњих истраживања.

У реализацији међународног пројекта јављају се специфични проблеми проистекли из одсуства субординације, тј. услед нужности кооперације независних тимова који имају своје организационе шеме и полазне претпоставке. Ти проблеми могу се решавати једино консензусом. Досадашњи заједнички рад на истраживању Баната указује на три већа проблема: проблем језика, проблем извора грађе и политички проблем.

Истраживачки тимови све три земље сложили су се да синглески буде радни језик на састанцима и језик на коме ће се објављивати финални делови монографије, као и цела монографија. У току рада на пројекту, поједина поглавља или њихови

делови могу се у домаћим часописима објављивати и на језику на коме часопис излази или чак и на језику земље учеснице у пројекту. Коришћење енглеског олакшаће објављивање квалитетнијих делова монографије у водећим светским географским часописима. Непознавање енглеског од стране већине учесника у пројекту решено је ангажовањем преводилаца. У току заједничког рада сарадника на теми могуће је и коришћење локалног језика, а као преводиоци ангажовани су студенти (у Институту за географију новосадског универзитета студирају три Српкиње из Румуније и велики број Мађара из Војводине). Додатну тешкоћу у коришћењу енглеског језика изазива коришћење великог броја стручних термина, са којима и професионални преводиоци имају проблеме, па их, често, различито преводе. Да би се то избегло у току је израда Српско-румунско-мађарско-енглеског речника основних географских термина. Овај нуспродукт у реализацији пројекта има своју посебну вредност и биће објављен.

Досадашње искуство показује да посебан проблем у заједничком раду представљају извори грађе, услед различитих класификација, отежане упоредивости, а, често, и тајности.

У педолошким проучавањима Баната суочени смо са различитим типологијама гла. Решење је нађено у коришћењу типологије коју примењује ФАО, а то значи додатни напор сарадника из све три земље на рекласификацији, иначе, детаљних типологија које већ постоје.

Поређење елементарних демографских података отежано је због чињенице да три земље одржавају своје пописе становништва у различито време. На пример, последњи попис у Румунији одржан је 7. јануара 1992., у Југославији 31. марта 1991., а у Мађарској 1. јануара 1990. године. О популацији румунског дела Баната нема података све до 1910. године, а постоји и велика временска дистанца између последњег и претпоследњег пописа, између 1992. и 1977. године. Југославија није спровела попис 1941., а нема ни комплетне податке за пописе из 1870., 1890. и 1931. године. Егзактно поређење могуће је једино у 1910. години. Због тога, у сврху поређења, морали смо да процењујемо податке и да их прилагодимо истим годинама. Процене су вршене коришћењем експоненцијалних стопа раста у одговарајућим међупописним периодима. Преференција ка округлим

бројевима једини је разлог прихватања мађарске пописне године као основе за презентацију и даље поређење (иако је увек нужно имати на уму разлике у моментима пописа у друге две земље). На тај начин омогућено је поређење популационих промена у последњих 80 година, што може бити довољно за коректну анализу. Додатни проблем је да је за југословенски део направљено осам процена, за румунски седам, а за мађарски део Баната морале су бити направљене само две процене. То, наравно, није добра основа за неку егзактну анализу, као што је нумеричка, на пример. Због тога је овај део лимитиран само на графичку анализу. Графичка анализа је призната као валидна научна процедура, иако не потпуно егзактна. У сваком случају, на овај начин омогућено је дугорочно поређење удела сваког дела Баната у укупној банатској популацији, поређење густине насељености становништва, а такође и поређење популационих стопа раста.

У проучавању квалитета животне средине целокупне територије Баната велики проблем представља хетерогеност класификација и метода анализе, као и праћења стања по државама. Данас је у међународној пракси верификовано преко 250 релевантних параметара који служе за приказивање стања животне средине. Међутим, само у нашој земљи анализира се преко 80 параметара, а тим послом бави се преко 20 субјеката, чији резултати су тешко упоредиви. Претпостављамо да ће израда овог сегмента бити знатно отежана недостатком упоредивих података. Штавише, у оквиру ове теме додатну тешкоћу у изради регистра загађивача животне средине представљаће и тајност података, јер свака од три земље има регулативу којом таксативно забрањује објављивање одређених факата (уопште или само у иностранству).

Спор Мађарске, са једне, и Румуније и Југославије, са друге стране око положаја мађарске мањине у овим земљама може такође отежати заједничко истраживање. "Прилика" за тако нешто може се понајпре указати у расправи о етничкој структури. С обзиром да пројекат не залази у историју суседских односа, нити у савремене политичке прилике, овај проблем могуће је минимализовати. У политичком маниру то значи могућност постојања сепаратних радова о спорним темама.

Први резултати сарадње у истраживању Баната видљиви су већ у првој години рада. Четворо сарадника са Института за географију у Новом Саду посетили су Катедру за географију у Темишвару, исто толико сарадника темишварске катедре боравило је у Новом Саду, а три географа из Сегедина присуствовали су заједничком састанку у Темишвару. У Југославији је објављено пет радова румунских колега о Банату, у географском часопису темишварског универзитета у штампи је пет радова југословенских географа о Банату, у часопису Универзитета у Клужу треба да буду објављена још три, а у географском часопису Универзитета у Сегедину још десет радова географа са Института за географију у Новом Саду, који су сви посвећени проучавању Баната.

S u m m a r y

The main purpose of paper is to depict some possibilities and difficulties experienced at the beginning of the international cooperation in the field of geography. Departments for geography from Novi Sad, Temisoara and Szeged universities agreed to start a joint research project devoted to the Banat Region. The aim of the project is to scrutinize all geographic features of the entire Banat.

A sketch of a project proposal is as follows:

THE BANAT REGION - A REGIONAL GEOGRAPHIC MONOGRAPH

PHYSICAL GEOGRAPHY OF THE BANAT REGION

Geomorfology

Hidrography

Climate

Soil

Biogeography

HUMAN GEOGRAPHY OF BANAT

Population

Economy

Settlements

TOURISAM OF THE BANAT REGION

ENVIRONMENT PROTECTION OF THE BANAT REGION

FUTURE OF THE BANAT REGION

Project will last three year is 1995. Every issue will be researched by three scientists: one from each country involved in the project. Every year they will publish at least one joint paper about the topic. The paper will be published in Yugoslavia (in Serbian), in Romania (in Romanian) and in Hungarian (in Hungarian language). They will try their best to published the same work in some world leading journals in geography. Every year small workshop will be organized (in order to coordinate our work, prepare our final papers for publication, and to discuss our plans for

coming years). At the end of the project an attempt will be made to make a synthesis of our research and to publish a regional geographic monograph of the entire Banat Region.

Specific difficulties anticipated are: language, data sources, minority problems. Difficulties might be overcome using English as an official language, making estimates, and writing separate papers on minority problems.

Л и т е р а т у р а

1. **Dragica Ahmetović-Tomka:** *The Characteristics of Banat Accommodation Facilities.* - Timisoara: Universitatea de West din Timisoara, Facultatea de Chemie-Biologie-Geografie, Departamentul de Geografie, 1996. - (The Second Regional Geography Conference: "Geographical Researches in the Carpathian-Danube Space", pp. 479-485).
2. **Zlivan Bogdanović, Lazar Lazić, Slobodan Marković:** *Mineral and Thermomineral Waters of Banat.* - Timisoara: Universitatea de West din Timisoara, Facultatea de Chemie-Biologie-Geografie, Departamentul de Geografie, 1996. - (The Second Regional Geography Conference: "Geographical Researches in the Carpathian-Danube Space", pp. 136-146).
3. **Dragoljub Bugaraki, Slobodan Marković:** *Climate of Yugoslav Banat.* - Timisoara: Universitatea de West din Timisoara, Facultatea de Chemie-Biologie-Geografie, Departamentul de Geografie, 1996. - (The Second Regional Geography Conference: "Geographical Researches in the Carpathian-Danube Space", pp. 107-121).
4. **Pavle Bugarčić:** *Zoogeographic Review of Yugoslav Part of Banat.* - Timisoara: Universitatea de West din Timisoara, Facultatea de Chemie-Biologie-Geografie, Departamentul de Geografie, 1996. - (The Second Regional Geography Conference: "Geographical Researches in the Carpathian-Danube Space", pp. 211-221).
5. **Branislav Bukurović:** *Geomorfološki problemi Banata.* - Novi Sad: Vojvodanska akademija nauka, 1984. - (Odeljenje društvenih nauka i umetnosti, knj. 2).
6. **Branislav Đurđević S.:** *Border Effects on Household Dissolution in the Banat Region, Yugoslavia.* - (Geo-Journal, Vol. 35, No. 4, pp. 409-413).
7. **Jovan Đurđević:** *National Environment of Yugoslav Banat as the Foundation of the Agricultural Production.* - Timisoara: Universitatea de West din Timisoara, Facultatea de Chemie-Biologie-Geografie, Departamentul de Geografie, 1996. - (The Second Regional Geography Conference: "Geographical Researches in the Carpathian-Danube Space", pp. 425-428).
8. **Krajkó Gyula:** *Migratile populatie in judetul Csongrad (Migrations in the Csongrad County).* - Timisoara: University, 1993. - (Analele Universitatii din Timisoara, seria Geografie, Vol. II, pp. 93-101).
9. **Rezzo Meszaros (editor):** *Micro-Regional Differentiation in Csongrad County.* - Szeged: JATEPress, 1994.
10. **Ljupca Miljković, Rada Davidović:** *Geotectonic Classification of Relief (Yugoslav Part of Banat in the Danube Area).* - Timisoara: Universitatea de West din Timisoara, Facultatea de Chemie-Biologie-Geografie, Departamentul de Geografie, 1996. - (The Second Regional Geography Conference: "Geographical Researches in the Carpathian-Danube Space", pp. 3-9).
11. **Jovan Plavša:** *The Natural Increase of Population of the Banat (Yugoslav Part).* - Timisoara: Universitatea de West din Timisoara, Facultatea de Chemie-Biologie-Geografie, Departamentul de Geografie, 1996. - (The Second Regional Geography Conference:

"Geographical Researches in the Carpathian-Danube Space", pp. 273-280).

12. **Jovan Romelici, Lazar Lazici:** *Geographical Bases od Division of Agroindustry in Banat Part of Yugoslav Danube Area.* - Timisoara: Universitatea de West din Timisoara, Facultatea de Chemie-Biologie-Geografie, Departmentul de Geografie, 1996. - (The Second Regional Geography Conference: "Geographical Researches in the Carpathian-Danube Space", pp. 441-451).

13. **Constantin Vert, Sorina Voiculescu:** *Repartitia teritoriala a populatiei in Banat (The Areal Repartition of the Population in Banat).* - Timisoara: University, 1993. - (Analele Universitatii din Timisoara, seria Geografie, Vol. II, pp. 102-108).

14. **Sasa Kicosev:** *Schimbarea structurii etnice a populatiei Banatului Sarbesc.* - Timisoara, 1993. - (Geographica Timisiensis, Vol. 3, pp. 127-134).

15. **Саша Кицошев:** *Промене броја и етничке структуре становништва Баната током 20. века.* - Нови Сад: Институт за географију, 1990. - (Зборник радова Института, бр. 20, стр. 57-74).

16. **Бранислав Ђурђевић, Саша Кицошев:** *Компоненте популационог развоја пограничних села Баната.* - Београд: Географски факултет, 1994. - (Зборник радова Факултета, No XLIV, стр. 95-99).